

Rusya Federasyonu Merkez Bankası'na ve MİR Ödeme Sistemine Uygulanan Müeyyideler

Ali BAŞARAN¹

Özet

Araştırmanın konusu Rusya Federasyonu'nun (RF) 2022'de Ukrayna'yı işgaline mukabil RF Merkez Bankası ve MİR ödeme sistemine yönelik müeyyide kararlarıdır. Veriler ağırlıklı olarak ABD Hazine Bakanlığı'ndan, Rusya Federasyonu Merkez Bankasından (RFMB), Rusya Federasyonu İstatistik Komitesinden, SWIFT'ten elde edilmiştir. Araştırma yöntemi olarak siyasi ve iktisadi ilişkiler etkileşimi tercih edilmiştir. İktisadi ve siyasi ilişkilerin etkileşimi kapsamında RFMB'ye müeyyideler uygulandığı sonucuna erişilmiştir. SSCB sonrası RF yönetimi ve Batı RF'nin dünya ticaretine, dünya ödeme sistemine dahil olması yönünde hareket etmiştir. Yeltsin döneminde RF'de yoksulluk artmış, Batı'dan beklentiler gerçekleşmemiştir. RF yönetimi ABD'nin küresel hakimiyet politikasına Putin döneminde açıkça itiraz etmiştir. RF uluslararası politikada Batı ile eşitlik seviyesinde ilişkiler talep etmiştir. RF'nin 2008'de Gürcistan'ı, 2014'te Kırım'ı işgalinin ardından Batı'nın Şubat 2022'de Ukrayna'yı işgal eden RF'ye RFMB'yi de içeren müeyyidelerle mukabelede bulunduğu görülmüştür. RFMB müeyyidelerin RF ekonomisine olumsuz tesirini azaltma, yurtiçi ve yurtdışı para akışını düzenleme yönünde adımlar atmıştır. Özellikle RFMB'nin bazı verileri yayınlamayı durdurmasının ardından RFMB'ye ve ödeme sistemine uygulanan müeyyidelerin hem tesirini hem de sonuçlarını doğru ölçmenin pek mümkün olmadığı sonucuna erişilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Müeyyideler, Rusya Federasyonu Merkez Bankası, MİR ödeme sistemi

Sanctions Applied to the Central Bank of the Russian Federation and the MIR Payment System

Ali BAŞARAN¹

Abstract

The subject of the research is the sanction decisions to the RF Central Bank and the MIR payment system in response to the Russian Federation's (RF) invasion of Ukraine in 2022. The data were mainly obtained from the US Department of the Treasury, the Central Bank of the Russian Federation, the Statistical Committee of the Russian Federation, and SWIFT. The interaction of political and economic relations was preferred as the research method. It has been concluded that sanctions are applied to the RFMB within the scope of the interaction of economic and political relations. After the USSR, RF government and the West moved to include RF in world trade and the world payment system. During Yeltsin's period, poverty increased in RF and expectations from the West were not realized. The RF government openly objected to the US's global dominance policy during the Putin period. RF demanded the relations with the West at the level of equality in international politics. After invaded Georgia in 2008 and the Crimea in 2014, it was seen that the West responded to the RF, which invaded Ukraine in February 2022, with sanctions, including the RFMB. The RFMB has taken steps to reduce the negative impact of sanctions on the RF economy and to regulate domestic and international money flows. It has been concluded that it is not possible to accurately measure both the effect and the results of the sanctions applied to the RFMB and the payment system, especially after the RFMB stopped publishing some data.

Keywords: Sanctions, The Central Bank of Russian Federation, MIR payment system

GİRİŞ

Ülke ekonomileri dışa açık ve dışa kapalı olarak ikiye ayrılabilir (Şahin, 2015). Ülkeleri Milletlerarası Ticaret Odası (MTO) dışa açıklığa göre sıralamıştır. MTO'nun "Açık Piyasalar İndeksi 2017"ye göre 75 ülke arasında Rusya Federasyonu 3,13 puanla 58'inci, Türkiye 3,28 puanla 53'üncü, Ukrayna 3,18 puanla 57'nci sıraya yerleşmiştir (Graugnard ve Willcocks, 2017: 6). MTO'nun ülkelerin dışa açıklığı ile ilgisinin sebebi uluslararası ticaret artarsa dünyada refahın da artacağına olan inanç olmalıdır (Şahbaz, Buluş ve Kaleci, 2016: 1115). Genelde dünya ülkeleri ekonomileri arasında dışa kapalı ülke vatandaşlarının refah düzeyleri düşüktür. MTO uluslararası ticaretin milletlerin refahını arttıracığı önyargısıyla hareket etmektedir. MTO'nun kendini tanımladığı ifadeye göre MTO, herkes için barış, refah ve fırsatları temine çabalayan dünya iş organizasyonudur ("About us", 2022).

Ülkeler arasında dış siyasi ilişkiler ile dış iktisadi ilişkiler etkileşim halindedir. İki ülke arasında dış ticaret genelde siyasi meseleler yoksa ya da azsa gerçekleşir. Soğuk Savaş dünya ekonomilerini Batı Bloğu, Doğu Bloğu ve Bağlantısızlar olarak üçe bölmüş, Batı Bloğu ülkeleri dışa açık ekonomi politikalarını teşvik etmiş, Doğu Bloğu ülkeleri genel olarak kendi aralarında dış ticarete yönelmiştir (Başaran, 2010). Bloklar arası dış ticaret düşük seviyede kalmış, bloklar arası yatırımlar ve krediler genelde yok denecek seviyede seyretmiştir. Gorbaçov döneminde Batı Bloğu ile Doğu Bloğu arasında hasmane tutum gerilerken iktisadi ilişkiler artmıştır. Soğuk Savaş sonrası Doğu Bloğu ülkeleri dışa açık ekonomiye geçiş daha doğrusu Batı'nın (ABD-Avrupa Birliği) önderliğinde düzenlenen ve denetlenen uluslararası iktisadi sisteme geçiş süreci yaşamıştır. Eski Doğu Bloğu ülkeleri gibi RF de Yeltsin döneminde dışa açık ekonomi olma, Batı iktisadi sistemine eklenme yönünde ilerlemiştir.

Soğuk Savaş yıllarında bloklar arası dış ticaret, dış yatırımlar, işgücü, turizm, kredi hareketliliği düşük seviyede kaldığından SSCB ile Batı arasında bankalara ve ödeme sistemlerine ihtiyaç düşük seviyede kalmıştır. Gorbaçov açıklık, yeniden yapılanma ve demokratikleşme ile SSCB'nin siyasi ve iktisadi sorunlarını çözmeyi denemiştir. Dışa açılmanın bir gereği olarak Gorbaçov ile Bush 2-3 Aralık 1989'da Soğuk Savaşın sona erdiğini bildirmiştir. Boris Yeltsin'in teşebbüsüyle Aralık 1991'de SSCB'nin dağıtılmasıyla bağımsız kalan RF Batı'nın düzenleyip denetlediği dünya iktisadi sistemine katılma yönünde çok hızlı düzenlemelere girişmiş, RF'nin Batı banka, ödeme, kredi sistemine katılım hızı ivme kazanmıştır. RF'de özel banka ve kredi kuruluşu sayısı hızla artmıştır.

Yeltsin döneminde Batı iktisadi sistemine katılma yönündeki çabalar RF vatandaşlarının refah ve güvenliğini olumsuz etkilemiştir. Yeltsin döneminden sonra Putin 2007'de açıkça küreselleşme karşıtlığını bildirmiş ve 2008'de Gürcistan'a saldırmıştır. RF'nin 2014'te Kırım'ı ilhakı sonrası RF'ye müeyyideler uygulanmıştır. Şubat 2022'de RF'nin Ukrayna'yı işgali sonrası RF'nin Batı'nın düzenleyip denetlediği iktisadi sistemden, uluslararası ticaretten, yatırımlardan, bankacılık, kredi, ödeme sisteminden tecrit edilmesi süreci başlatılmıştır.

Çalışmanın amacı RFMB ve MİR ödeme sistemine neden müeyyideler uygulandığını, MİR ödeme sistemine uygulanan müeyyidelerin Türkiye'ye yansımaları belirlemektir. Veriler ağırlıklı olarak ABD Hazine Bakanlığı'ndan, Rusya Federasyonu Merkez Bankasından (RFMB), Rusya Federasyonu İstatistik Komitesinden, SWIFT'ten, Rusça kaynaklardan elde edilmiştir. Araştırma yöntemi olarak siyasi ve iktisadi ilişkiler etkileşimi tercih edilmiştir. Mevcut çalışmalar ABD ve AB ülkelerinin uyguladığı müeyyide kararları metinlerini, müeyyidelerin uluslararası hukuka göre durumu, müeyyidelerin iktisadi tesirlerini ele almaktadır (Halhall, 2022; Aras, 2017; Çokiler, 2021). Bu makale ABD ve AB ülkelerinin genelde RF'ye özelde RFMB ve MİR sistemine yönelik müeyyide kararlarının siyasi-iktisadi etkileşim sonucu oluştuğunun tespiti açısından literatüre katkı sunmaktadır.

RF'yi Dünya Ekonomisine Ekleme Çabaları, 1992-2014

SSCB sonrası hem RF hem Batı, RF'nin Batı sistemine hızla dahil olmasına çabalamıştır. SSCB'nin 1991'de feshedilmesi sonrası RF dünya ekonomisine, ticaretine, bankacılık sistemine hızla eklenme yönünde adımlar atmıştır. Aslında Soğuk Savaş yıllarında SSCB kendini Batı dünyası ile ticaret ve Batı bankacılık sisteminden tamamen tecrit etmemiştir. SSCB'nin dış ticaretinde ödemelerden sorumlu bankası Vneshtorgbank'ın 1960'tan 1980'e kadar 20 yılı aşkın bir sürede varlıklarının 1,5 milyar USD'den 90 milyar USD'ye yükselmesi SSCB'nin dünya ticaretine katılımının bir göstergesi sayılabilir. Vneshtorgbank'ın muhabir ağına dünyanın önde gelen 1.800'den fazla finans kuruluşu dahildi. Vneshtorgbank hemen hemen tüm finansal araçları kullanarak, kısa sürede yüz milyonlarca

USD temin edebiliyordu (Смирнова, 2009: 25). SSCB dış ticareti devlet tekelinde olduğundan Soğuk Savaş yıllarında SSCB vatandaşlarının döviz ve kredi kartına erişim çok kısıtlıydı.

Kredi kartları Sovyetler Birliği'nin çöküşünden çok önce SSCB'ye gelen Batılı turistlerce kullanılıyordu. American Express, 1958'de SSCB'de bir ofis açmış, ardından Diner's Club SSCB'ye gelmiştir. Temel olarak, SSCB'ye gelen yabancı turistlerin ihtiyaçları karşılanmış ve SSCB dışında verilen plastik kartlar kullanılarak SSCB'de ödeme yapılmasına izin verilmiştir. VISA, Eurocard ve Japon JCB International 1970'lerde SSCB'ye gelmiştir. Bazı otellerde, barlarda, restoranlarda, kıt ve lüks malları satan "Beryozka" mağazalarında kredi kartlarıyla ödeme kabul edilmiştir. İlginç bir şekilde, Eurocard SSCB'ye gelen son şirket iken, SSCB içinde ilk plastik kartı hazırlayıp sunan şirket olmuştur. 1986'da, döviz işlemlerini gerçekleştirme konusunda münhasır haklara sahip Vneshtorgbank (1988'de "SSCB'nin Vneshekonombank" olarak yeniden adlandırıldı) hükümet yetkilileri için ilk Sovyet ödeme kartlarını ve iki yıl sonra ilk VISA kartlarını temin etmiştir. Kredobank, 1990'da özel bankalar arasında döviz lisansı alan ilk banka, ertesi yıl VISA kartlarını ilk arz eden ilk ticari banka olmuştur. 21 Eylül 1991'de Kredobank'ın müdürü Igor Lipanov, Moskova'daki "Kalinka-Stockmann" mağazasında VISA ile ilk ödemeyi yapmıştır (Zubacheva, 2020).

SSCB'de yurtdışına erişim ve yurtdışından SSCB'ye erişim 1980'li yılların ikinci yarısında kolaylaştırılmıştır. Gorbaçov ve Yeltsin dönemlerinde dışı açılımla birlikte yabancı bankalara, ödeme sistemlerine, kredi kartına ihtiyaç artmıştır. Yeltsin dönemi sonunda 1 Ocak 2000 itibariyle, RF'de 333'ü banka kartı hazırlayan, 319'u temin ettiği banka kartını müşterilerine sunan toplamda 371 kredi kurumu bulunmaktaydı. 1999'da uluslararası kartlar da dahil olmak üzere her türlü banka kartı sayısı 5 milyonu aşmıştır. Ücret ve maaşları banka hesaplarına aktarılan işçi ve memurlara kart verildikçe bu sayı yükselmiştir (The Central Bank of the Russian Federation Annual 1999 Report, 2000: 70).

Resim 1: İlk SSCB Kredi ve Borç Kartları, 1988

Kaynak: Смирнова, 2009: 27

RF Bretton Woods'da şekillendirilen iktisadi sistemin teşkilatlarına 1990'lı yıllarda katılmıştır. RF, Uluslararası Para Fonu'na (IMF) 1 Haziran 1992'de, Dünya Bankası'na (IBRD) 16 Haziran 1992'de, Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) 22 Ağustos 2012'de üye kabul edilmiştir. RF 1993'te resmen GATT andlaşmalarına katılım için müracaat etmiştir (United States Trade Representative, "Report on Russia's Implementation of the WTO Agreement", 2014: 1). Dünya ticaretiyle ilgili diğer kurumlara örneğin 6 Mayıs 2000'de ICC Dünya Konseyi, RF'yi Milletlerarası Ticaret Odasına resmen kabul edip

oybirliğiyle Milletlerarası Ticaret Odası RF Ulusal Komitesi'nin kurulmasını onaylamıştır ("Международная торговая палата в России – Всемирная организация бизнеса", 2022).

RF uluslararası ticareti düzenleyen, denetleyen kuruluşların yanı sıra uluslararası ödeme, kredi, bankacılık, sigortacılık kuruluşlarına da katılmıştır. Örneğin 1990'da kurulan Rusya Federasyonu Merkez Bankası (RFMB) Kasım 1996'da 3.000 hisse ile Uluslararası Ödemeler Bankası'na (The Bank for International Settlements) iştirak etmiştir. 31 Mayıs 2005'te 211 hisse daha alarak toplam hisse sayısını 3.211'e yükseltmiştir. 19 Mart 2021 itibariyle RFMB toplam nominal değeri 16.055.000 SDR olan 3.211 BIS hissesine sahip olmuştur. Bu hisseler kayıtlı sermayede %0,57'ye tekabül ederken sonradan alınan 211 hissenin oy hakkı ABD'de kaldığından oy hakkında %0,53'e tekabül etmektedir. BIS'in toplam sermayesi 3 milyar SDR eşit nominal değerde 600.000 hisse (hisse başına 5.000 SDR) şeklinde sunulmuştur. Toplamda 565.125 adet hisse ihraç edilmiştir (Банк международных расчетов БМР, 2022). BIS işbirliğiyle II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından ve 1970'lerin başına kadar, Bretton Woods sistemini para politikası alanında uygulamaya ve savunmaya odaklanmıştır (BIS History – Overview, 2022).

Resim 2: Rusya Federasyonu Merkez Bankası'nın 2019 Yılı İtibariyle Uluslararası İşbirliği

Kaynak: Bank of Russia Russian Financial Sector Investor Presentation February 2019: 9

RFMB'nin yatırımcı sunumunun 9'uncu sayfasından alınan görüntüye göre RFMB 2019 yılı itibariyle dünya ticareti ve finansmanına yön veren uluslararası kurumlar, düzenleyiciler ve derneklerle işbirliği halindeydi. RFMB için öncelikli bir işbirliği alanı, BIS'deki merkez bankası başkanlarının toplantılarına ve ayrıca özel komitelerin etkinliklerine katılım olarak sayılmıştır. İşbirliğinin ana konuları şunlardı: para politikası ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanması, merkez bankalarının likidite sağlama faaliyetleri, enflasyonist ve deflasyonist baskılarla mücadele, bankacılık denetimi, ödeme altyapısının geliştirilmesi, finansal teknolojiler ve siber güvenlik. BIS ve RFMB arasındaki uzman diyalogu da önemliydi. RFMB geçici olarak (proje çalışması, staj, eğitim) doğrudan uzman değişimi alanında işbirliğini geliştirmek ve RF projelerine ve programlarına katılmak için BIS uzmanlarını çekmekle

ilgilenmekteydi (“Банк международных расчетов (БМР)”, 2022). RFMB ve BIS arasındaki işbirliği esas olarak şu formatlarda gerçekleştirilmiştir: BIS tüm yöneticiler toplantısı; Başlıca yükselen piyasa ekonomilerinden (EME) başkanlar BIS toplantısı; Merkez bankası başkanları ve denetim başkanları toplantısı / BIS merkez bankası başkanları ve denetim başkanları grubu (GHOS); Dünya ekonomisi merkez bankaları başkanları toplantısı / BIS küresel ekonomi toplantısı (GEM). RFMB ayrıca BIS’in aşağıdaki ihtisas komitelerinin ve çalışma gruplarının faaliyetlerinde aktif rol almaktaydı: Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS), BIS Irving Fisher Merkez Bankası İstatistikleri Komitesi (IFC), Ödemeler ve Piyasa Altyapıları Komitesi (CPMI), Küresel Finansal Sistem Komitesi (CGFS), Piyasa Komitesi (MC), Merkez Bankalarında Yönetişim Çalışma Grubu Çalışmaları (CBGN) (Банк международных расчетов (БМР), 2022). RFMB istatistiklerini BIS standartlarına göre de hazırlamıştır (Изменилась методология формирования показателей структуры оборота внутреннего валютного рынка и рынка производных финансовых инструментов по методологии Банка международных расчетов, 2022). RFMB ile BIS arasındaki yakın işbirliğine rağmen BIS’in 2021/22 yıllık raporuna göre RFMB’nin tüm BIS hizmetlerine, toplantılarına ve diğer BIS faaliyetlerine girişi Şubat 2022 sonu itibarıyla askıya alınmıştır (BIS Annual Report 2021/22: 44).

RF’nin uluslararası iktisadi sisteme eklenmesi 2000’li yılların ortasında epeyce ileri seviyeye erişmiştir. RF’nin Dünya Ticaret Örgütü’ne katılım tarihi olan 22 Ağustos 2012’yi RF’nin Bretton Woods sistemi temelinde Batı’nın kurduğu uluslararası iktisadi sisteme tam olarak eklenmesi süreci RF toplumu epeyce acı vermiştir. Yeltsin döneminde SSCB’den devir alınan iktisadi ve siyasi sistemin ilgasıyla birlikte RF’de Batı standartlarında yeni bir iktisadi ve siyasi sistem oluşturulması keşmekeşe yol açmıştır. SSCB sonrası RF’de Yeltsin döneminde genelde mal ve hizmet üretimi düşmüş, refah azalmış, enflasyon artmış, iç ve dış borçlar artmıştır. Yeltsin sonrası Putin döneminde RF’de mal ve hizmet üretimi ve refah artmıştır. Enflasyon kontrol altına alınmış, dış borçlar sorun olmaktan çıkmış, dış ticaret fazlası artmış, RF bütçe gelirleri artmıştır. RF ihracatı bütçe gelirlerine önemli oranda katkı sağlar (Russian Federation, 2022). Dünya Ticaret Örgütü’nde toplanan istatistiklere göre RF’nin Batı iktisadi sistemine eklenmesinin perçinlenmesiyle mal ithalatı ve ihracatı artmıştır. 1992’de 40.737 milyon USD olan ithalat 10 yıl sonra, 2002’de 60.966 milyon USD’ye 20 yıl sonra 335.446 milyon USD’ye çıkmıştır. RF ihracatı 1992’de 42.039 milyon USD iken 10 yıl sonra 2002’de 107.301 milyon USD’ye 20 yıl sonra, 2012’de ise 529.256 milyon USD’ye çıkmıştır. RF’nin ihracatında daima tabii kaynaklar özellikle de yakacaklar ve maden çok büyük pay almıştır. Örneğin 2012’de yakıtlar ve maden ihracatı 395.823 milyon USD’dir (WTO Stats, 2022a; WTO Stats, 2022b).

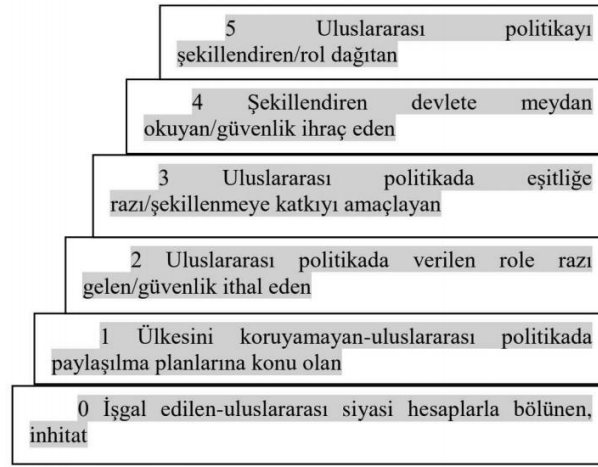
Dışa açık ekonomilerde yurtiçinde dövizle yapılan işlemler artar, yabancı sermayeli banka sayısı artar, döviz mevduatı artar. Dışa açıklığın en önemli göstergesi, ölçüsü dış iktisadi ilişkiler yekûnunun (dış ticaret, yatırımlar, krediler, vd.) gayri safi yurtiçi hasılaya oranıdır. Ülkeler arasında mal ve insan hareketliliği dövizle ödemeleri gerekli kılar. Genelde bankalar ödemelere aracılık ettiğinden yabancı ülkelerde banka kurmak ya da muhabir bankacılık anlaşmaları imzalamak gerekir. SSCB’de Vneşekonbank-Vneştorbank dış ticaretin dış ödemeleri ile görevlendirilmiştir. SSCB tarihinde Vneşekonbank-Vneştorbank epeyce karışıktır. RF Yüksek Sovyeti’nin 24 Ocak 1992 kararıyla Vneşekonbank tasfiye edilmeyip RFMB kontrolüne verilmiştir (Başaran, 2010: 6), (Başaran, 2013). RF dışa açık ekonomi olma yolunda ilerlerken yabancı sermayeli bankaların faaliyetleri Moskova’da artmıştır. Örneğin Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.’nin 1988’de Moskova’da bir temsilcilik açmasıyla Türk bankalarının SSCB’de faaliyetleri başlamıştır (Организация: АКБ Япы Креди Банк Москва, 2022) (Yapı Kredi Moskova’nın ismi değişti, 2018). Yapı Kredi Bank Moskova’ya 01 Kasım 1993’te 2555 numaralı genel faaliyet türünde (5) 478 272,0 Ruble sermaye ile anonim hisseli ticari bir banka olarak ruhsat verilmiştir (Япы Креди Банк Москва, 2022), (Registration of Credit Institutions and the Licensing of Banking Activities, 2022), (АО «Банк на Гончарной», 2022). Bankanın açılış tarihi Türkiye ile SSCB arasında ticari faaliyetlerin, müteahhitlik hizmetlerinin, seyahatlerin, bavul ticaretinin artmaya başladığı zamana tekabül etmiştir. Bir Türk bankasından temsilcilik açmasından 15 yıl önce SSCB-ABD ticari ilişkilerinin arttığı 1970’li yıllarda ilk kez bir ABD bankası (Chase Bank) Mayıs 1973’te Karl Marks meydanı 1 numarada temsilcilik açmıştır (Первый американский банк в советском союзе, 2022). 1987-1988’den itibaren ortak (yabancı sermayenin katılımıyla) girişimciliğin başlamasıyla dış iktisadi faaliyete katılanların sayısı önemli ölçüde artmıştır. Artan dış iktisadi temas karşın bu yıllarda SSCB’de yurtdışı teması olan bankaların sayısı hala sınırlı olduğundan yeni kurulan

hemen hemen tüm şirketler, cari hesaplarını Vnesheconombank'ta açmıştır (Смирнова, 2009: 24). 1988'de bankacılık sistemi değiştirilmiş, Vneshtorgbank adı Vnesheconombank olarak değiştirilmiştir.

RF'yi Dünya Ekonomisinden Soyutlama Çabaları, 2014-2022

Batı (ABD ve AB) SSCB'nin dağıtılması sonrası bağımsız kalan SSCB cumhuriyetlerinin ve eski COMECON üyelerinin Batı merkezli iktisadi ve siyasi kurumlara katılımını teşvik etmiştir. SSCB'nin feshi sonrası ABD uluslararası politikayı yönlendiren, düzen kuran tek güç olarak belirmiştir. SSCB uluslararası politikayı şekillendiren/rol dağıtan basamakta iken SSCB'nin feshi sonrası RF üçüncü sıraya gerilemiştir. RF'nin alelade bir devlet statüsüne gerilemesine RF içinde Yeltsin yönetimi sırasında tepkiler oluşsa da Yeltsin Batı'ya rağmen, Batı'ya karşı değil Batı ile mümkün olduğunca uyumlu politikalar izlemiştir.

SSCB uluslararası politikada Şekil 1'de gösterilen devletlerin uluslararası politikadaki statüsü sıralamasında 5'inci sırada iken SSCB sonrası Yeltsin döneminde RF'nin sıralaması 3'ncü basamağa gerilemiştir.

Şekil 1: Devletlerin Uluslararası Politikadaki Statüsü ve Rolü

Kaynak: Başaran, 2018: 17

Yeltsin sonrası Putin, Batı ile uyumlu politikalar yerine Batı'ya rağmen politikalar uygulayacağını en güçlü işaretini 10 Şubat 2007'de Münih Güvenlik Konferansı'nda vermiştir. Putin ABD'nin tek kutuplu dünya kurma politikasına itiraz etmiştir.

"... Ancak, tek kutuplu dünya nedir? Bunu ne kadar süslerseniz süsleyin, netice itibariyle tek tip durum, tek erk, tek güç merkezi, tek efendi anlamına gelir.

Tek egemenin, tek efendinin olduğu bir dünya demektir. Sonuç olarak, bu durum sadece sistemin içindekiler için değil, aynı zamanda egemenliği elinde bulunduran için de ölümcüldür, çünkü onu içeriden yıkar.

Ve bunun demokrasiyle kesinlikle hiçbir ortak noktası yoktur. Çünkü, bildiğiniz gibi, demokrasi azınlığın menfaat ve fikirleri ışığında, çoğunluğun iktidarı demektir. ..." (Putin'e Genelkurmay'dan ilgi, 15 Şubat 2007).

Putin RF'nin Yeltsin dönemindeki uluslararası politikadaki yeri ve rolünü değil, dördüncü basamaktaki yeri ve rolü tercih etmiştir. Putin'in tercihi ABD'nin Breetton Woods'da şekillendirdiği dünya ekonomik düzenine, ödeme sistemine meydan okumayı gerektirirken Putin Batı ile iktisadi ilişkilerini Batı kurum ve kurallarına göre sürdürme yönünde ilerletmek istemiştir. Putin'in 2007'de Münih Güvenlik Konferansı'ndaki meydan okuması sonrası RF 2008'de Gürcistan'ı işgal etmiştir. RF'nin 2014'te Kırım'ı işgali ve ilhakı sonrası RF'ye Batı (ABD ve AB) müeyyideleri uygulanmaya başlanmıştır. Batı'nın uyguladığı iktisadi müeyyidelerin RF'yi Kırım'dan vazgeçirmeyeceği tahmini doğru çıkmıştır (Başaran, 2020). 2014'te uygulanmaya başlayan müeyyideler RF ekonomisinde, bütçesinde, dış

ticaretinde, ödemeler dengesinde büyük bir soruna yol açmamıştır. RF'nin 24 Şubat 2022'de Ukrayna'yı işgal harekâtı sonrası uygulanan müeyyideler RFMB dahil bankacılık ve ödeme sisteminin yurtdışı ile bağlantısını kesmeye yöneliktir. Küresel bankacılık ve ödeme sisteminin tamamına yakını Batı kontrolünde olduğundan RF'nin dış dünya ile bankacılık ve ödeme sistemi bağlantısı büyük ölçüde kesilmiştir. RF'nin Ukrayna'yı işgali sonrası uygulanan müeyyidelerin uzun vadede RF ekonomisine, bütçesine, dış ticaretine, ödemeler dengesine büyük zarar vereceği beklenmektedir. RF vatandaşlarının kıtlık ve yokluğa duçarlı belki Putin yönetiminin sonunu getirecek belki RF'de Yeltsin döneminde olduğu gibi dağılma tehlikesi oluşacaktır. Çünkü iktisadi başarısızlıklar siyasi başarısızlıklara yol açar. Yeltsin döneminde RF'nin iç ve dış politikalarında belirleyici unsur, SSCB'nin akıbetine uğrama korkusuydu. RF'de yaşanan yokluk ve kıtlıklar, RF çevresinde ve içinde cereyan eden millî, dinî kökenli gerilimler ve sınır çatışmaları RF'de dağılma endişesini pekiştirip, karabasana dönüşmüştür. RF için, sınırların korunması ve ülke bütünlüğünün muhafazası birinci öncelik olup ülkenin varlığı ve istikbali ile eş anlamlı görülmüştür. Ülkenin iç ve dış politikasını katılaştırarak dağılma karabasanı RF'de Yeni Avrasyacı söylemi beslemiştir. RF'nin "Balkanlaşması" endişesi RF'nin yakın çevre, yeni cumhuriyetlerde kalan Rus azınlık, Rusça'nın korunması, AKKA, NATO'nun genişlemesi, RF birimleri arasındaki ilişkilere yönelik politikaların arkasında belirleyici olmuştur (Başaran, 2019: 25). Bu şartlarda RF'nin güvenliğini Yeni Batıcılar ve Yeni Avrasyacılar farklı algılamış, farklı tedbirler önermişlerdir. SSCB'nin Batı'nın çabaları sonucu dağıtıldığını iddia eden Yeni Avrasyacılar'ın söyleminde dağılma/dağıtılma karabasanı önemli yer tutmuştur. Çeçenistan sorunu federal yapıdaki iç sınırları ve iç tehditleri sorgulanır hale getirmiştir. 1996'da ordunun yenilgisi iç ve dış politika yöneliminin değişikliğinde etkili olmuştur (Başaran, 2019: 209).

Yeltsin döneminde Batı ile iktisadi eklenmeye yönelik çabalar toplumun geneline enflasyon, kıtlık, yokluk, sefalet olarak aksetmiştir. 1992'de yıllık enflasyon %2608,8'e ulaşmıştır (Başaran, 2013: 13). Toplumdaki beklentilerin karşılanmaması üzerine zamanla Batı'ya şüphe duyulmaya başlanmıştır. Yeltsin ikinci kez başlığa aday olduğunda eski düzen, SSCB taraftarlarına karşın Batı ve oligarhlar Yeltsin'i desteklemiştir. Yeltsin'e rakip Komünist Parti adayı Gennadi Züganov'un oldukça yüksek oy alması RF'de Batı'ya duyulan şüphenin yansıması olarak görülebilir. Ağustos 1998 mali krizi RF'de iç borç piyasasının dondurulması ve rublenin hızlı çöküşüne yol açmıştır. 17 Ağustos 1998'de başlayan mali buhran sonrası Batı'ya, serbest piyasaya güven düşmüştür. 1 Ocak 1998 itibarıyla kamu kesiminin 149 milyar USD, özel kesimin 30 milyar USD borcu birikmiştir. Kamu ve özel kesimin dış borç ödemeleri aksamıştır (Başaran, 2001: 185, 187). RFMB Ağustos 1998'de rubleyi serbest dalgalanmaya terk etmiştir. 1 USD 6,2 ruble iken Eylül 1998 sonunda 1 USD 16,1 rubleye çıkmıştır. Bankacılık ve ödemeler sistemi çökmüş, RF uluslararası finans piyasalarında belirsiz bir döneme girmiştir. RFMB verilerine göre Aralık 1998 itibarıyla banka zararları 37-40 milyar ruble civarına erişmiştir. RF'nin büyük beş bankası, Incombank, SBS Agrobank, Uneximbank, Menatep, Rossiisky Kredit, teknik olarak iflas etmiştir (Başaran, 2001: 135). Bu şartlar altında toplumda Yeltsin döneminin başındaki Batı'dan beklentilerin gerçekleşmemesi Putin döneminde Batı'ya öfkeye dönüşmüştür. Yeltsin sonrası Putin Batı ile bağlantılı oligarhları itaat ettirip RF doğal kaynaklarının gelirlerini devlete, devlet eliyle halka akıtmaya çabalamıştır. Putin'in politikalarına RF toplumunun desteğinin nedeni kısaca Yeltsin dönemindeki iktisadi ve siyasi sorunlarla Putin'in belli ölçüde de olsa başa çıkabilmesidir.

Putin önce Batı ile eşitlik ilişkisi kurmaya çabalamış olmayınca Batı'yı tehdit etmiştir. Putin 10 Şubat 2007'de Münih Güvenlik Konferansı'nda NATO'nun kime karşı genişlediğini sormuş, NATO'nun genişlemeyeceğine dair garantileri hatırlatmıştır (Putin's famous Munich Speech 2007, 2015). Putin'in 2008'de Gürcistan'a saldırısı sonrası Batı kendine yakın yönetimi koruyamamıştır. 2014'te Kırım'ın işgal ve ilhakı sonrası ABD ve Batı RF'ye seçici müeyyideler uygulamıştır. Şubat 2022'de RF güçlerinin Ukrayna'yı işgali üzerine ABD ve AB müeyyide uygulanan kişi, kurum, mal ve hizmetleri genişletmiştir. Uluslararası ortamda ihtilafların diplomatik yollarla çözülememesi durumunda iktisadi müeyyidelerin uygulandığı sıkça görülür. İktisadi müeyyidelerin Uluslararası Hukuka göre durumunu Hüseyin Pazarıcı "Uluslararası Hukuka Uyulmasının Sağlanması" başlığı altında "Uluslararası Önlemler ve Zorlama Yolları" içinde "Baskı ve Vazgeçirme Önlemleri" arasında "v. Ekonomik ve teknik yardımın kesilmesi" olarak sayar (Pazarıcı, 2003: 429). ABD Hazine Bakanlığı Yabancı Varlıklar Kontrol Ofisi bir dizi farklı müeyyide sürecini yönetmektedir. Müeyyideler, dış politika ve ulusal güvenlik hedeflerini gerçekleştirmek için varlıkların ve ticaret kısıtlamalarının engellenmesini kullanarak kapsamlı veya seçici olabilmektedir (Sanctions Programs and Country Information, 2022).

RF'nin 2014'te Kırım'ı işgal ve ilhakı sonrası Visa ve MasterCard bazı RF bankalarına hizmet sunmayı durdurmuşsa da RF'nin BIS'e erişimi durdurulmamıştır. RF'nin Ukrayna'yı işgalinden önce RF bankalarına uygulanacak müeyyidelerin planlandığına dair işaretler vardır. Bu işaretler Beata Fojcik ve Rehan Ahmad'ın 14 Şubat 2022 tarihli yazısında açıkça görülmektedir (Fojcik ve Ahmad, 2022). RF'nin Ukrayna'ya saldırısı sonrası 10 Mart 2022'de BIS sözcüsü, RF'nin bütün BIS hizmetlerine erişiminin askıya alındığını söylemiştir (Şeker, 2022) ve (Onğun, 2022). 21 Nisan 2022'de Avrupa Merkez Bankası Başkanı Christine Lagarde Uluslararası Para ve Finansal Komitesi'nin kırk beşinci toplantısında "Rusya'nın Ukrayna'yı işgali göz önüne alındığında, uluslararası işbirliğine "her zamanki gibi" bakılamaz." demiştir (Lagarde, 2022: 3). RF'nin BIS'e, SWIFT'e ve diğer ödeme sistemlerine erişiminin kısıtlanmasının tesiri 2022'nin yaz ve güzünde iyice belirginleşmiştir. 16 Eylül 2022'de RFMB'nin düzenlediği basın toplantısında RFMB başkanı Elvira Nabiullina Sahipzadovna yurtdışındaki USD ve Avro hesaplarının dondurulma ihtimali nedeniyle zehirli hale geldiğini, bankaların USD ve Avro risklerini azaltmaya çalıştığını, USD ve Avro'yu tedavüle süren ülkelerin RF'nin bu paraları kullanmasını istemediklerini, tüm bunların birbiriyle bağlantılı olduğunu belirtmiştir. RFMB başkanı Elvira Nabiullina Sahipzadovna dijital rublenin 15 banka ile denemelerinin sürdürüldüğünü hesapların nasıl açılacağı, nasıl el değiştireceği, dijital ruble ile nasıl mal ve hizmet bedellerinin ödeneceğinin belirlenmeye çalışıldığını açıklamıştır. 1 Nisan 2023'ten itibaren kademeli olarak gerçek müşterilerle deneme aşamasına geçmeyi arzuladıklarını söylemiştir. Ancak güvenlik ve kolaylığa dair yapılması gerekenler olduğunu bildirmiştir (Заявление Председателя Банка России Эльвиры Набиуллиной по итогам заседания Совета директоров Банка России 16 сентября 2022 года, 2022). RFMB başkanın açıklamaları RF'nin ciddi yurtdışı ödeme ve tahsilat sorunları yaşadığı ve bu sorunlara çözüm aradığını göstermektedir.

RF'yi 2002 yaz ve güzünde zorlayan müeyyide kararları RF'nin Ukrayna'yı işgalinden birkaç gün sonra alınmıştır. ABD Hazine Bakanlığı Yabancı Varlıkların Kontrolü Ofisi yöneticisi Adrea M. Gacki imzalı 28 Şubat 2022 tarihli RFMB'yi de içeren "Rusya Federasyonu Hükümetinin Belirli Zararlı Yabancı Faaliyetleri İle İlgili Olarak Mülkiyetin Engellenmesine İlişkin Yürütme Kararı" başlıklı müeyyide kararı 15 Nisan 2021 tarihli 14024 sayılı ABD Başkanının İcra Emrine istinaden alınmıştır (Directive 4 Under Executive Order 14024, 2022). Kararda RFMB, RF Milli Varlık Fonu veya RF Maliye Bakanlığı ile ilgili bütün işlemler, varlık aktarımı veya döviz işlemi yapılmasının yasaklandığı belirtilmiştir. Mart 2022'de, Bank Otkritie, Novikombank, Promsvyazbank, Bank Rossiya, Sovcombank, Vnesheconombank (VEB) ve VTB Bank dahil olmak üzere yedi RF bankası SWIFT'ten çıkarılmıştır. RF'nin 2014'te de SWIFT'e bağlantısı kesilebilecekti. RF'nin 2014'te Kırım'ı işgal ve ilhakı nedeniyle RF'nin SWIFT'te erişiminin kesilmesi ihtimali ortaya çıkınca RF SWIFT'e alternatif olarak Mali Mesajların Transferi Sistemi (SPFS) olarak adlandırılan kendi elektronik ödeme ileti sistemini kurmaya yönelmiştir. Almanya, Fransa ve İtalya gibi bazı ülkeler başlangıçta RF'nin SWIFT'e erişiminin engellenmesine karşı harekete geçmeye isteksizdi. RF'nin alacaklarını tahsil için başka yollar bulacağı, küresel bankacılık sistemini etkileyebileceğine dair endişeler vardı. RF'nin eski maliye bakanı Alexei Kudrin, SWIFT'e erişememesinin RF ekonomisini %5 küçültbileceğini öne sürmüştür (Hotten, 2022).

Tablo 1: Rusya Bankacılık Sisteminin Önemli Bankaları

Kredi kurumunun adı	Esas ortağı	2021 3'üncü çeyreğine göre toplam varlıklar (trilyon ruble)
Sberbank Rusya	RF Maliye Bakanlığı	39,6
VTB Bank	Rusya Mal Müdürlüğü Federal Ajansı	20,6
Gazprombank	Rusya Mal Müdürlüğü Federal Ajansı (dolaylı denetim)	8,1
Alfa-Bank ¹	ABH Holding	5,0
Rusya Ziraat Bankası	Rusya Mal Müdürlüğü Federal Ajansı	3,9
Açık Finans Şirketi Bankası	Rusya Federasyonu Merkez Bankası	3,8
Promsvyazbank	Rusya Mal Müdürlüğü Federal Ajansı	3,7
Moskova Kredi Bankası	Concern Rossium	3,3
Raiffeisenbank	Raiffeisenbank Bank International	1,5
Rosbank	Societe Generale	1,4
UniCredit Bank	UniCredit	1,2
Tinkoff Bank	TCS Group Holding	1,1

Kaynak: Fojcik ve Ahmad, 2022. Veriler 31 Ocak 2022'de derlenmiştir.

Tablodan görüldüğü üzere RF devlet bankaları RF bankacılık sisteminde büyük paya sahiptir. Bu pay SSCB sonrası Yeltsin döneminden itibaren RF ekonomisinin özel kesime ve serbest piyasaya yönelişinden 30 yıl sonra bile RF'de özel kesim ve serbest piyasanın durumunun işareti olarak görülebilir.

Batı'nın Şubat 2022'de başlayıp zaman geçtikçe artan müeyyidelerinin RF ekonomisine genel tesirini Eylül 2022 itibariyle RF bankacılık sektörünün gerçek durumunu doğru bir şekilde değerlendirmek mümkün değildir. Çünkü "demir perde" yaptırımlarına yanıt olarak RFMB açıklanan bilgileri azaltmış, sektör ve bankalarla ilgili hassas bilgileri, verileri yayınlamamıştır. Nisan 2022 ortasında, RFMB kredi kuruluşları tarafından sağlanan neredeyse tüm hassas bilgilerin, özellikle sermaye, kâr ve zorunlu oranlara uygunluk verilerinin yayınlanmasının durdurulması kararını vermiştir. RFMB bir bütün olarak bankacılık sistemine dair kâr, sermaye, vadesi geçmiş borçlar, varlık ve yükümlülüklerin para birimi yapısı, kredi portföyünün yapısını, vb. toparlayan verileri yayınlamamaktadır (Пушайло, 2022).

RF bankacılık sistemi müeyyidelerin ilk darbesine dayansa da buhrandan geçtiği kabul edilmektedir. 2023'ün ilk yarısının iç ekonomi için en zor dönem olması beklenmektedir. Igor Dodonov, RF finans sisteminin, Batı müeyyidelerinin ana hedeflerinden biri haline geldiğini ancak, hükümetin daha önce biriken güvenlik marjı ve destek önlemleri sayesinde RFMB'nin ve bankacılık sektörünün en zor dönemi güvenle atlattığını belirtmiştir. Natalia Milchakova, RF'nin büyük kredi kuruluşlarının SWIFT'te erişiminin engellenmesinin RF'ye ödemelere ve RF'nin ödemelerine zorluk çıkarttığını belirtmiştir. Natalia Milchakova RFMB Mali Mesaj Transfer Sistemine (SPFS) halihazırda bağlı olan ülkelerle (özellikle Avrasya Ekonomik Birliği ülkeleri) ödemelerin gerçekleştiğini, ancak SPFS'ye bağlı olmayan ülkeler ile ödeme ve tahsilatların birkaç günde gerçekleşmesinin ithalat ve ihracatçıların zaman kaybına ek olarak bankaların kârının da düşeceğini belirtmiştir. Natalia Milchakova ek olarak bankaların para nakli dışında esas olarak kredi faizlerinden, komisyonlardan kazandıklarını, bu nedenle SWIFT'te erişimin engellenmesinin banka kârlarını olumsuz etkilediğini söylemiştir (Пушайло, 2022).

RF bankalarının zararı Eylül 2022 itibariyle önemli rakamlara erişmiştir. 2022 Eylül ayı başlarında, RFMB Birinci Yardımcısı Dmitry Tulin, 2022'nin ilk yarısında RF bankacılık sisteminin toplam kaybının 1,5 trilyon ruble olduğunu söylemiştir. Igor Dodonov buhranın ilk aylarında RFMB uzmanlarının yaptığı ön hesaplamalara atfen RF bankalarının 2022 yılındaki kaybının 3.5-5.8 trilyon ruble olabileceğine dair haberler çıktığı göz önüne alındığında bankacılık sektör sermayesinin yarısını

¹ Alfa-Bank'a dair veriler 2021 2'nci çeyreğine aittir.

kaybetmesinin korkutucu görüldüğünü belirtmiştir. Igor Dodonov, RF ekonomisi ve bankacılık sektörü için risklerin hala yüksek olduğuna inanmaktaydı. RFMB'ye göre, 2022'nin ikinci yarısında ülkedeki ekonomik gerilemenin hızlanması ve ekonominin 2023'ün ilk yarısında en düşük noktasına ulaşması bekleniyor. Ve bu arka plana karşı, RF bankalarının işleri önemli bir baskı altında kalmaya devam edeceği tahmin edilmektedir. Buna ek olarak bankacılık sektörüne yönelik yeni müeyyidelerin yer alacağı sekizinci RF'ye yönelik müeyyide paketi hazırlığı beklenmektedir. Özellikle, daha fazla RF bankasının SWIFT bağlantısının kesilebileceği düşünülmektedir (Пушайло, 2022).

Mir ödeme sistemi ve Türkiye

MİR kartları RF'nin Kırım'ı 2014'te işgal ve ilhakı sonrası Aralık 2015'te piyasaya sürülmüştür (Главная — Платежная система Мир — История). Mart 2014'te Visa ve MasterCard birkaç RF bankasına hizmet vermeyi durdurmuş, sisteme erişimi kesilen RF bankaların yüz binlerce müşterisi kartlarını kullanamamıştır (Visa and MasterCard block Russian bank customers, 2014). RFMB bu gibi yeni oluşabilecek sakıncalardan korunmak için Ulusal Ödeme Kartı Sisteminin (NSPK) oluşturulmasına ve tüm yerli kart işlemlerinin işlenmesinin NSPK'ya aktarılmasına karar vermiş, RF ödeme sistemi MİR oluşturulup aynı adı taşıyan kartlar piyasaya sunulmuştur. MİR sistemi bir dış etkenden, dış işbirliklerinden müstesna RF'de nakit harici ödemelerin kolaylığını, kullanılabilirliğini ve güvenliğini sağlamak için oluşturulmuştur. İlk MİR kartları Aralık 2015'te piyasaya sürülmüştür (Карта «Мир», 1 Зачем нужна карта «Мир», если уже есть карты международных платежных систем?, 2022). Ekim 2022 itibarıyla 129 milyondan fazla kart sunulmuştur (Факты о картах «Мир», 2022). Ekim 2022 itibarıyla MİR sistemi Kırım dahil 85 RF idari bölgesinde kullanılıyor (Пользуйтесь картой «Мир» в любой точке России, 2022) ve 100'den fazla banka MİR kartlarıyla işlem yapıyordu (Интересные предложения банков, 2022).

RF iç piyasa için hazırladığı MİR kartlarını uluslararası piyasada da yaygınlaştırmaya çabalamıştır. 2015'te iç piyasaya sunulmasının ardından 20 Eylül 2022 itibarıyla MİR kartları Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 11 ülke ve bölgede kabul ediliyordu. Bu ülkeler Türkiye, Vietnam, Güney Kore, Ermenistan, Özbekistan, Beyaz Rusya, Kırgızistan, Tacikistan, Kazakistan, Güney Osetya ve Abhazy'a'ydı (Mir ödeme sistemi nedir? Türkiye'de hangi bankalar Mir kartları kabul ediyor?, 2022). İş Bankası Türkiye'de MİR kartlarını tüm ATM'lerinde ve üye işyerlerinde kabul eden ilk banka olmuştur. İş Bankası 18 Nisan 2019 itibarıyla MİR kartlarıyla işlem yapmaya başlamıştır (Birinci, 2019). Türkiye'de MİR sisteminin kullanılmasının nedeni RF'den gelen milyonlarca MİR kartlı ziyaretçiye ödeme hizmeti sunulmasının yararıydı. MİR ödeme sistemi operatörü NSPK (National Payment Card System) Genel Müdürü Vladimir Komlev 2018'de 5,8 milyondan fazla RF vatandaşının Türkiye'yi ziyaret ettiğini belirtmiştir. Vladimir Komlev'in "İş Bankası, bu tatil sezonu başladığında tüm ağı ile MİR kartlarını kabul etmeye hazır olacak ve böylece Rus kart sahiplerinin tüm işlemleri yapabilmelerini sağlayacak" (Birinci, 2019) ifadesi iki ülke arasındaki ticaret ve ziyaretler ile bankacılık, ödeme hizmetleri arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. Ters durumda iki ülke arasında ticaret, ziyaretler azalırsa bankacılık ve ödeme hizmetlerinin de azalacağı aşikârdır.

RF'nin Ukrayna'yı işgali sonrası ABD Ukrayna'ya uyguladığı müeyyideleri arttırdığı gibi kendi uyguladığı müeyyidelerle yetinmeyip başka ülkelere de RF'ye müeyyide uygulamasını talep etmiştir. Ekim 2022 itibarıyla ABD-RF iktisadi ilişkilerinin Siyasi ve İktisadi İlişki Türlerinin Kartezyen Koordinat Sistemindeki Yeri "-7 Başka ülkelere de iktisadi yaptırım uygulama talebi" seviyesine kadar gerilemiştir. ABD Hazinesi Yabancı Varlıklar Kontrol Dairesi'nin (OFAC) 15 Eylül 2022'de RF ödeme sistemi MİR'in kullanımının RF dışında yayılmasına yardım edenlere yaptırım uygulamaya hazır olduğunu açıklamasının ardından İş Bankası ve Denizbank 19 Eylül 2022'de MİR sisteminden çıkmıştır (Tuncer, 2022). İki özel kesim bankasının MİR sisteminden çıkışını müteakip MİR'e dahil üç kamu bankası Ziraat Bankası, Halkbank ve Vakıfbank da MİR sistemini terk etmek zorunda kalmıştır. Terkten birkaç gün önce 23 Eylül 2022'de bir gazetede "Rus turistler ABD'yi ilgilendirmez" (Acar, 2022) başlığı atılsa da kamu bankaları ve hükümet uluslararası finansal sisteme direnmenin kârını ve zararını hesap etmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 22 Eylül 2022 tarihli beyanatı dikkate değerdir:

"Bu kartlarla ilgili konuda en önemli nokta Mir Kart denilen olaydır. Bu Rusya ile bizim aramızda bir adımdı. Bu konu hakkında atacağımız adımların değerlendirmelerini ilgili arkadaşlarımızla yapıyoruz. Ona göre adımlarımızı inşallah yine atacağız. Alternatifimiz var tabii, o ayrı. Ama bütün dert, işte bu

yaptırımların farklı versiyonları. Bunlar tabii gerçekten dostluğa falan yakışmıyor, ekonomik ilişkilerimizin düzenlenmesine yakışmıyor. Biz şimdi ister istemez ne yapacağız? Alternatifleri ne olabilir; bu alternatifler üzerinde ilgili bakan arkadaşlarımız görüşmelerini yapıyorlar. Bu görüşmelerden sonra da İstanbul'da cuma günü (yarın) inşallah bütün ilgili arkadaşlarımı toplayacağım. Onlarla bir toplantı yapıp, burada da nihai kararımızı vereceğiz.” (Erdoğan, dostu Putin'i üzer mi? Mir Kart kararını yarın verecek, 2022).

Türkiye'nin milli Troy kartları olsa da Visa ve MasterCard yaygın kullanılmaktadır. Visa ve MasterCard'a erişimin kesilmesinin Türkiye'de olağan üstü iktisadi karmaşaya yol açacağı aşikârdır. Neticede 29 Ekim 2022'de kamu bankalarının MİR sisteminden ayrıldığı bildirilmiştir (İş Bankası ve Denizbank'ın ardından kamu bankaları da Rus ödeme sistemi Mir'i askıya alıyor, 2022). Anlaşılabileceği üzere ABD, Türkiye'nin özel kesim ve kamu kesimi bankalarını MİR sisteminden ayrılmaya zorlamıştır. Batı SSCB sonrası RF'yi dünya ekonomisine, ticaretine, ödeme sistemine katmak için uzun süre çabalamışken RF'nin Kırım'ı işgal ve ilhaki sonrası seçici müeyyideler uygulanmıştır. Bilhassa RF'nin Ukrayna'yı işgali sonrası Batı RF'nin dünya ekonomisi, ticareti ve ödeme sistemiyle bağlantısını tamamen koparmak için çabalamaktadır. Batı müeyyidelerinin tesirini arttırmak için Türkiye gibi RF'ye müeyyide uygulamayan ülkeleri RF ile iktisadi ilişkilerini kesmeye zorlamaktadır. İş Bankası ve Ziraat Bankası MİR sisteminden çıksa da Karabük Üniversitesi ATM'lerinden 18 Ekim 2022 itibarıyla MİR logosunun halen durduğu tespit edilmiştir.

Resim 3: Karabük Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde Ziraat Bankası ve İş Bankası ATM makinesinde MİR logosu, 18 Ekim 2022

Kaynak: Ali Başaran, 18 Ekim 2022 tarihli fotoğraf.

Türkiye-RF iktisadi ilişkilerinin kartezyen koordinat sistemindeki yerinin belirlenmesi faydalıdır. Batı ile RF arasındaki iktisadi ilişkiler Ekim 2022 itibarıyla kartezyen koordinat sisteminde “-7 Başka ülkelerden de iktisadi yaptırım uygulama talebi” seviyesinde iken ABD'nin Türkiye bankalarının MİR sisteminden çıkması talebi Türkiye-RF iktisadi ilişkilerinin -2 Kara liste, kotalar seviyesinde olduğunu göstermez. İki devlet arasında iktisadi ilişkilerin kartezyen koordinat sistemindeki seviyesinin belirlenmesi enflasyonun hesaplanmasına benzer. Bir malın ya da hizmetin fiyatının düşmesinin ya da artmasının enflasyona tesiri enflasyonun hesaplandığı sepetindeki ağırlığı kadardır. Benzer şekilde Türkiye bankalarının MİR sisteminden ayrılmasının etkisinin RF-Türkiye arasındaki iktisadi ilişkileri eksi yöne sevk edecek kadar ağırlığı yoktur. ABD-RF iktisadi ilişkileri Ekim 2022 itibarıyla -7 seviyesinde iken Türkiye-RF iktisadi ilişkileri MİR kartları sisteminden çıkılmasına rağmen +3 seviyesindedir. Çünkü RF-Türkiye dış ticaret, krediler ve yatırım ilişkilerinde olağanüstü bir kesinti yaşanmamaktadır. Türkiye'den RF'ye 2021 yılı Ocak-Eylül döneminde 4,003 milyar USD'lik ihracat

gerçekleşmişken 2022 yılı Ocak-Eylül döneminde 5,737 milyar USD'lik ihracat gerçekleşmiştir (En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke (Milyon Dolar), 2022). RF'den 2021 yılı Ocak-Eylül döneminde 20,173 milyar USD'lik ithalat gerçekleşmişken, 2022 yılı Ocak-Eylül döneminde 45,340 milyar USD'lik ithalat gerçekleşmiştir (En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke (Milyon Dolar), 2022). RF'den Türkiye'ye ziyaretçi sayısı Ağustos 2021'de 906 060 iken, 2022 Ağustos ayında 806 505'e düşse de rakam oldukça yüksektir (Ağustos 2022 Sınır İstatistikleri Aylık Bülteni, 2022). Bunlar haricinde Akkuyu Nükleer A.Ş. yatırımı sürmektedir. Bu verilere göre Türkiye-RF iktisadi ilişkileri Ekim 2022 itibarıyla +3 seviyesindedir.

Şekil 2: Siyasi ve İktisadi İlişki Türlerinin Kartezyen Koordinat Sistemindeki Yeri

Kaynak: Başaran, 2015: 142.

SONUÇ

SSCB sonrası RF'yi Batı iktisadi ve siyasi sistemine katma çabasının RF'nin 2014'te Kırım'ı işgal ve ilhakına kadar devam ettiği görülür. RF'nin 2008'de Gürcistan'ı işgali, 2014'te Kırım'ı işgal ve ilhakı RF-Batı siyasi ilişkilerinin yönünü negatife döndürmüştür. RF'nin 2014'te Kırım'ı işgal ve ilhakı Batı'nın RF'den doğal kaynaklar, özellikle doğalgaz, petrol, renkli madenler, gübre, kereste vb. ithalatı ve RF'ye sanayi ürünleri ihracatının Batı bakımından kârlılığı nedeniyle siyasi ilişkilerin negatif ekseninde daha fazla gerilemesine mâni olmuştur. RF'nin 2022'de Ukrayna'yı işgali Batı'yı kârlılık uğruna RF ile siyasi ilişkilerinin negatif yönde gerilemesini dizginleme politikasından vazgeçmeye zorlamıştır.

RF'ye 2014'te Kırım'ı işgali sonrası Batı seçici müeyyidelerinin uygulanmaya başlamasıyla RF'nin Batı sisteminden kısmi yalıtılması süreci başlamıştır. RF'nin 2022'de Ukrayna'yı işgali ile RF'nin Batı sisteminden tamamen çıkarılması, Batı ödeme, kredi, bankacılık sistemine erişiminin engellemesi süreci başlamıştır. Bu süreçte Batı diğer devletleri de RF'ye müeyyide uygulamaya zorlamış, Türkiye RF'ye müeyyide uygulama niyetinde olmasa da ABD'nin baskısıyla MİR kartları sisteminden çıkmak zorunda kalmıştır. MİR kartlarının Türkiye'de kullanımı hem bankaların kârına hem de MİR kartları ile Türkiye'ye gelen RF vatandaşlarının Türkiye'de kolayca daha çok harcama yapmasına imkân verdiğinden Türkiye'nin yararına iken ABD'nin baskısına Türkiye bankaları ve hükümeti karşı koyamamıştır. RFMB ve MİR sistemine yönelik müeyyideler ülkeler arasında iktisadi ilişkilerin sadece kârlılığa bağlı olmadığını göstermiştir. RF-Batı örneğinde görüldüğü üzere siyasi ilişkiler negatif yönde seyrediyorsa iktisadi ilişkilere olumsuz yansiyabilmektedir.

Sonuç olarak RF'nin dünya ekonomisine eklenmesi çabaları 2014'e kadar hem Batı hem de RF tarafında sürdürülmüşken 2014'te RF'nin Kırım'ı işgal ve ilhakı sonrası RF'nin Batı sisteminden soyutlanması süreci başlamış, 2022'de RF'nin Ukrayna'ya saldırısıyla RF'nin soyutlanma süreci ivmelenmiştir. Türkiye Batı'nın RF'ye uyguladığı müeyyidelere katılmasa da MİR sisteminden çıkmak zorunda kalarak adeta müeyyide uygulamıştır.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. (2022), “Rus turistler ABD’yi ilgilendirmez”, *Yeni Şafak*, 23 Eylül 2022. <https://www.yenisafak.com/ekonomi/rus-turistler-abdyi-igilendirmez-3860063> (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).
- Aras, İ. (2017), Avrupa Birliği’nin Kırım’ın İlhakına Bakışı: Rusya’ya Yönelik Yaptırımlar, *Karadeniz Araştırmaları*, 53, s. 29-50.
- “Ağustos 2022 Sınır İstatistikleri Aylık Bülteni”, (2022), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü <https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/103821.agustos-2022-sinir-bultenixls.xls?0> (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2022).
- Başaran, A. (2020), “Annexation of Crimea by Russian Federation, United States and European Union’s Economic Sanctions Against Russian Federation, 2014-2018.” *Asya Studies*, Vol. 4, Sayı: 11, s. 91-106.
- . (2019), *Dış Siyasi İktisadi İlişkiler Etkileşimi Çerçevesinde Yeltsin Dönemi Rusya Federasyonu-Türkiye İlişkileri, 1992-2000*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- . (2013), “Rusya Federasyonu’nda Hiper Enflasyon, Bankacılık ve Ruble Alanında Para Politikaları, 1992-1995.” *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 5-6, s. 4-28.
- . (2001), *Rusya Federasyonu’nda Dış Ticaret, Para ve Maliye Politikaları, 1992-2000*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE Uluslararası İktisat Bilim Dalı. Gazi Üniversitesi.
- . (2010), “Rusya İmparatorluğu Devlet Bankasından Rusya Federasyonu Merkez Bankasına, İmparatorluk Rublelerinden Rusya Federasyonu Rublelerine”, 1860-1991, *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi* Sayı: 1, s. 4-18.
- . (2015), “Siyasi İlişkiler-Kültürel İlişkiler Etkileşimi: Türk-Rus İlişkileri Örneği.” *Avrasya Etüdüleri*, Sayı: 48, s. 101-42.
- . (2010), “SSCB Dış Ticaret Rejiminden Rusya Federasyonu Dış Ticaret Rejimine Geçiş, Dış Ticaret Rejiminin Yapılandırılması, 1992-1996”, *Avrasya Etüdüleri*, 37, Sayı: 1, s. 101-134.
- “About us”, (2022), International Chamber of Commerce, <https://iccwbo.org/about-us/> (Erişim Tarihi: 30 Eylül 2022).
- “BIS History – Overview”, (2022), The Bank for International Settlements, https://www.bis.org/about/history_newarrow.htm (Erişim Tarihi: 08 Ekim 2022).
- Çoşışler, E. (2021), “Uluslararası Hukukta İkincil Yaptırımlar Açısından Amerika’nın Hasımlarıyla Mücadele Yasası”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 18 (69), s.71-86.
- “Directive 4 Under Executive Order 14024”, (2022), Department Of The Treasury Washington, D.C. https://home-treasury.gov.translate.google/system/files/126/eo14024_directive_4_02282022.pdf?x_tr_sl=en&x_tr_tl=ru&x_tr_hl=ru&x_tr_pto=sc (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2022).
- “En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke (Milyon Dolar)”, (2022), T.C. Ticaret Bakanlığı, https://ticaret.gov.tr/data/61fb9b4d13b8767498265b05/05_%C3%9Cİke_%C4%B0hr.XLSX (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2022).
- “En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke (Milyon Dolar)”, (2022), T.C. Ticaret Bakanlığı, https://ticaret.gov.tr/data/61fb9b4d13b8767498265b05/06_%C3%9Cİke_%C4%B0th.XLSX (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2022).
- “Erdoğan, dostu Putin’i üzer mi? Mir Kart kararını yarın verecek”, *Millî Gazete*, 22 Eylül 2022. <https://www.milligazete.com.tr/haber/12151727/erdogan-dostu-putini-uzer-mi-mir-kart-kararini-yarin-verecek> (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).
- “İş Bankası ve Denizbank’ın ardından kamu bankaları da Rus ödeme sistemi Mir’i askıya alıyor”, <https://tr.euronews.com/2022/09/28/is-bankasi-ve-denizbankin-ardindan-kamu-bankalari-da-rus-odeme-sistemi-miri-askiya-aliyor>, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).

- “Kuruluşu ve yapısı”, (2022), International Chamber of Commerce, <http://www.icc.tobb.org.tr/icct-kurulusuyapi.php> (Erişim Tarihi: 30 Eylül 2022).
- “Mir ödeme sistemi nedir? Türkiye’de hangi bankalar Mir kartları kabul ediyor?” <https://www.bbc.com/turkce>, 20 Eylül 2022 Güncelleme 29 Eylül 2022. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c04zj8ndegdo> (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).
- “Putin’e Genelkurmay’dan ilgi”, <http://arsiv.sabah.com.tr>, 15 Şubat 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/02/15/gnd97.html>, (Erişim Tarihi: 05 Ekim 2022).
- “Putin’s famous Munich Speech 2007”, <https://youtu.be/hQ58Yv6kP44?t=1158> 20 Kas 2015. (Erişim Tarihi: 04 Ekim 2022).
- “Registration of Credit Institutions and the Licensing of Banking Activities”, Центральный банк Российской Федерации (2022), https://cbr.ru/Content/Document/File/51152/registr_licensing_e.pdf (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).
- “Rus MİR kartın Türkiye çıkarması: İş Bankası’ndan sonra Ziraat Bankası”, <https://www.turkrus.com>, 08 Eylül 2019. <https://www.turkrus.com/841473-rus-mir-kartin-turkiye-cikarmasi-is-bankasindan-sonra-ziraat-bankasi--xh.aspx>, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).
- “Russian Federation”, (2022), International Monetary Fund, <https://www.imf.org/en/Countries/RUS#countrydata> (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).
- “Sanctions Programs and Country Information”, U.S. Department of the Treasury, <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/sanctions-programs-and-country-information> (Erişim Tarihi: 30 Eylül 2022).
- “Visa and MasterCard block Russian bank customers Published”, <https://www.bbc.com>, 21 Mart 2014. <https://www.bbc.com/news/business-26678145> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2022).
- “WTO Stats”, (2022a), World Trade Organization, <https://stats.wto.org/?idSavedQuery=81aa3cb8-b92f-48ef-8493-7d38368e7051> (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).
- “WTO Stats”, (2022b), World Trade Organization, <https://stats.wto.org/?idSavedQuery=a720ed6a-06cc-4239-85ad-08713b4309bd> (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).
- “Yapı Kredi Moskova’nın ismi değişti”, <https://www.turkrus.com>, 05 Şubat 2018. <https://www.turkrus.com/574610-yapi-kredi-moskova%E2%80%99nin-ismi-degisti-xh.aspx>, (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2022).
- BIS Annual Report 2021/22, Bank for International Settlements, <https://www.bis.org/about/areport/areport2022.pdf> (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2022).
- Birinci, M. (2019), “İş Bankası, Rusya’nın ulusal ödeme sistemi MİR’i kabule başladı”, *Anadolu Ajansı*, 18 Nisan 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/finans/is-bankasi-rusyanin-ulusal-odeme-sistemi-miri-kabule-basladi/649782> (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).
- Fojcik, Beata ve Ahmad R. (2022), S&P Global Market Intelligence, “What is in store for banks if West hits Moscow with new sanctions?”, 14 Şubat 2022. <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/latest-news-headlines/what-is-in-store-for-banks-if-west-hits-moscow-with-new-sanctions-68660707>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- Graugnard, N. ve Willcocks A. (2017), ICC Open Markets Index (2017), 4th Edition 2017 ICC Open Markets Index Commissioned By The Icc World Trade Agenda, Ed. K. Michael Finger, Paris, France.
- Halhallı, O. E. (2022), Rusya Federasyonu ve Ukrayna Çatışmasının Uluslararası Hukuk Açısından Kısa Bir Analizi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5 (2), s. 442-464.
- Hotten, R. (2022), “Ukraine conflict: What is Swift and why is banning Russia so significant?”, <https://www.bbc.com>, 04 Mayıs 2022. <https://www.bbc.com/news/business-60521822> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- Lagarde, C. (2022), Bank for International Settlements, “Christine Lagarde: International Monetary and Financial Committee statement”, 21 Nisan 2022. <https://www.bis.org/review/r220422e.pdf> (Erişim Tarihi: 01 Ekim 2022).
- Onğun, T. (2022), “Bank for International Settlements following international sanctions against Bank of Russia, says spokesperson”, *Anadolu Ajansı*, 10 Mart 2022. <https://www.aa.com.tr/en/economy/russian-cbanks-access-to-bis-services-suspended/2531133> (Erişim Tarihi: 01 Ekim 2022).
- Pazarıcı, H. (2003), *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitapevi Yayınları, Ankara.

- Şahbaz, A., Buluş, A. ve Kaleci, F. (2016), “Dışa Açıklık, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Yoksulluk İlişkisi: Türkiye Örneği.” Gaziantep University Journal of Social Sciences 15, Sayı: 4, s. 1106–17.
- Şeker, A. U. (2022), “Rusya, Uluslararası Ödemeler Bankası’na erişemeyecek”, 10 Mart 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/rusya-uluslararası-odemeler-bankasına-erisemeyecek/2530790> (Erişim Tarihi: 01 Ekim 2022).
- Russian Financial Sector Investor presentation February 2019, Центральный банк Российской Федерации, https://www.cbr.ru/Collection/Collection/File/15746/cbr_ir_0219.pdf (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2022).
- The Central Bank of the Russian Federation Annual 1999 Report. The Central Bank of the Russian Federation, https://www.cbr.ru/Collection/Collection/File/8331/ar_1999_e.pdf Moscow, 2000.
- Tuncer, G. (2022), “Rus ödeme sistemi MIR kartın kullanımı Türkiye’de tamamen durursa Ruslar ödemelerini nasıl gerçekleştirecek?” <https://www.indyturk.com>, 27 Eylül 2022, <https://www.indyturk.com/node/557016/ekonomi%CC%87/rus-%C3%B6deme-sistemi-mir-kart%C4%B1n-kullan%C4%B1m%C4%B1-t%C3%BCrkiyede-tamamen-durursa-ruslar> (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).
- United States Trade Representative, “Report on Russia’s Implementation of the WTO Agreement December 2014” Office of the United States Trade Representative <https://ustr.gov/sites/default/files/Russia-2014-WTO-Implementation-Report-FINAL.12.15.14.pdf> (Erişim Tarihi 29 Ekim 2022).
- Şahin, B. Y. (2015), “Dışa Açıklığın Ölçüm Yöntemleri.” The Journal of Academic Social Science Studies, Sayı: 33, s. 455–63.
- Zubacheva, K. (2020), “How credit cards took over post-Soviet Russia”, <https://www.rbth.com>, 27 Ocak 2020 <https://www.rbth.com/business/331600-first-credit-cards> (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2022).
- “АО «Банк на Гончарной»”, (2022), <https://www.banki.ru>, <https://www.banki.ru/banks/memory/bank/?id=10361512> (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2022).
- “Банк международных расчетов (БМР)”, Центральный банк Российской Федерации, http://www.cbr.ru/today/ms/smo/bmr_n/ (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).
- “Банк международных расчетов (БМР)”, Центральный банк Российской Федерации, www.cbr.ru/today/ms/smo/bmr_n/ (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).
- “Главная — Платежная система Мир — История, “Наша история”, Мир, 15 декабря 2015, <https://mironline.ru/payment-system/history/> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- “Заявление Председателя Банка России Эльвиры Набиуллиной по итогам заседания Совета директоров Банка России”, 16 сентября 2022 года, Центральный банк Российской Федерации, <https://cbr.ru/press/event/?id=14171> (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2022).
- “Изменилась методология формирования показателей структуры оборота внутреннего валютного рынка и рынка производных финансовых инструментов по методологии Банка международных расчетов”, Центральный банк Российской Федерации, http://www.cbr.ru/press/pr/?file=26022020_175548if2020-02-26t17_40_43.htm (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).
- “Интересные предложения банков”, Мир, <https://mironline.ru/about-card/receiving-and-maintaining/> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- “Карта «Мир», 1 Зачем нужна карта «Мир», если уже есть карты международных платежных систем?”, Центральный банк Российской Федерации, <https://cbr.ru/faq/nps/> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- “Международная торговая палата в России – Всемирная организация бизнеса”, ICC Russia, <https://iccwbo.ru/ob-icc/missiya/> (Erişim Tarihi: 08 Ekim 2022).
- “Национальная платежная система”, Центральный банк Российской Федерации, <https://cbr.ru/faq/nps/> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- “Организация: АКБ Япы Креди Банк Москва”, <https://cbonds.ru/company/1098/> (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).
- “Первый американский банк в советском союзе”, Мир <https://biography.wikireading.ru/184152?ysclid=191dal9vjj85417808> (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).

- “Пользуйтесь картой «Мир» в любой точке России”, Мир, <https://mironline.ru/payment-system/geo/> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- “Факты о картах «Мир»”, Мир, <https://mironline.ru/> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- “Япы Креди Банк Москва”, <https://www.bankodrom.ru/bank/yapy-kredi-bank-moskva/> (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2022).
- Рушайло, П. (2022), “Игра в черный ящик”, 21 Eylöl 2022, <https://www.kommersant.ru/doc/5560502> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- Смирнова, А. (2009), “Валютная монополия банк уникальных решений.” Ed. Надежда Померанцева. Банк Развития No: 5 2009 Внешэкономбанк 85 Лет: История Банка. Развитие Страны. Москва.

